

Petr Vizina: Etika dialogu v díle Michela Fabera

posudek vedoucí práce

Text Petra Viziny zkoumá morální a etické aspekty veřejného dialogu v kontextu postsekulární společnosti. Pro tento typ dialogu je podle něj, jak píše v úvodu, charakteristické, že se nelze spoléhat na samozřejmost obecného shody při definování základních kategorií jako je náboženství, kultura, mezikulturní dialog ad. a zároveň je třeba počítat s výraznými vztahovými polaritami v dialogu (liberalismus/konzervativismus, sekulární/náboženské vidění světa). Vizina se na tuto problematiku dívá prizmatem kultury, která je podle něj nositelkou symbolů a hodnot, jež implicitně či explicitně ovlivňují tvář veřejného dialogu. Zaměřil se na dílo nizozemského prozaika Michela Fabera, který je i dle mého názoru dobrou ukázkou současného dialogu mezi sekulárním a náboženským pojetím hodnot postsekulární společnosti. Faber reprezentuje tu část evropské kultury, která se definuje jako převážně nenáboženská, ale přitom se nevyhýbá náboženským narativům. Zdá se, že nizozemský beletrista usiluje o maximální porozumění světu konkrétní náboženské tradice (v jeho případě křesťanství), jejíž základní hodnoty vtěluje do příběhu – vytváří tak obdobu sekulární „narativní teologie“, která vposledku tlumočí základní smysl (viz Taylor) a sonduje překvapivě i tradiční náboženské kategorie (víra, naděje, láska) v souřadnicích současné kultury.

V první kapitole se Vizina vrací k analýze kulturního kontextu, z něž Faber vychází. Nejde přitom o pouhé výpisky z četby, ale oceňuji, že autor diplomové práce tu sám vede dialog s některými základními koncepty postsekularistického myšlení, které čerpá z děl U. Becka, Ch. Taylora, J. Habermase ad. První dvě podkapitoly přibližují důvody přechodu od sekularismu k postsekularitě, Vizina se zaměřuje zejména na nedostatečné uchopení role náboženství ve společnosti, jež je podle teoretiků myšlení typické pro sekularizační schémata. Mohl by diplomant zpřesnit jeden ze závěrů, které tu uvádí (s. 7), když říká, že „striktně sekulární pojetí společnosti nechápe kořeny, z nichž společnost vyrůstá, motivace etických či právních norem. Zdá se, že sekularismus přestal sám sebe chápat.“? Téma nového ateismu je též podkapitole podáno spíše náznakově, možná by stálo za doplnění (ne nutně).

Za velmi přínosné považuji části reflexe věnované budování lidské identity v dialogu, kde dle mého názoru kolega Vizina originálně propojuje a domýšlí podněty z díla kanadského filozofa Ch. Taylora. Na s. 19 uvádí několik námitek vůči taylorovskému pojetí identity jako průběžně vznikajícího díla závislého na druhých a ptá se, kde má tato procesuální a fluidní identita své neměnné těžiště, má-li ho vůbec. Osobně nesdílím druhou z námitek, která se týká otázky asymetrie mocenských pozic mezi subjekty, jež podle Viziny zpochybňuje možnost rovnocenného dialogu, zato si cením rozvedení Taylorovy vize nutného metafyzického zakotvení dialogu (tj. dialogu, který ví o „horizontech smyslu, které jsou pro nás pramenem smyslu věcí“, s. 21), které teprve člověku umožňuje vést smysluplný dialog.

Oceňuji také přemostění, které se kolegovi Vizinovi podařilo vytvořit mezi teoretickou částí věnovanou postsekularitě a mezi jejími projevy v literatuře. Zpětně považuji za důležité krátké zmínky, které možná zanikají v poznámce pod čarou na s. 25, o propojení literatuře s vytvářením, udržováním a definováním evropské kultury, jejích hodnot, kulturní paměti a historie, a o literatuře jako místa zobrazení individuální a kolektivní zkušenosti určité kultury. Téma hodnot, reflexe jejich nových výrazů v kontextu současné kultury a jejich předávání prostřednictvím kulturních artefaktů je ostatně Vizinovou silnou stránkou, kterou bych mu doporučila případně dále probádat např. v rámci doktorského projektu.

V druhé kapitole se Petr Vizina věnuje aspektům dialogu v díle zmíněného nizozemského autora, cením si jeho schopnosti soustředit se na podstatné a vyzdvihnout především jednotlivé roviny dialogu, které patří k Faberově psaní. Vizina je identifikoval jako dialog z radikálně odlišných perspektiv, náboženský dialog jako téma literární hříčky, dialog společenských tříd, dialog životních narativů a dialog naděje a skepse. Ve třetí kapitole se konečně soustředí na dialog mezi faberovskou narativitou a teoretiky postsekulárního myšlení, vystihuje přitom velmi dobře na zcela konkrétním materiálu místa vzájemného setkání a možnosti dialogu zdánlivě sekulární kultury a náboženských narativů. Za klíčové osvětlení považuji pasáže o Faberovi jako příkladu postsekulárního autora, který nevidí dichotomii mezi vírou a racionalitou a přiřazuje jim nikoliv konkurenční, ale navzájem se doplňující perspektivy (viz s. 49). Nabízí se tak možnost chápat náboženský narativ jako rovnocenného partnera současné kultury, tj. nakolik je tato schopna překročit své dřívější předsudky o iracionalitě víry.

V závěru své práce Vizina dospívá k definici faberovské perspektivy jakožto „etiky jinakosti“, která úzce souvisí s etikou kvality vztahů: schopnost navázat a udržet vztah se stává důležitým kritériem Faberovy postsekulární etiky, která v tomto místě navazuje na základní postuláty teologické výpovědi o realitě. Právě závěr práce je překvapivě (tj. nad obvyklý rámec diplomových prací) více než pouhým souhrnem předchozích myšlenek, Vizina se vrací zpět k interakci postsekularity a kultury a tvořivým a zároveň fundovaným způsobem domýšlí do důsledků předpoklady etického dialogu v podmínkách oné extrémní jinakosti, kterou zobrazil Faber ve svém posledním román. Tyto závěry pak jistě lze aplikovat i na onen zmíněný a tolik potřebný dialog jakýchkoliv vyhraněných polarit, o nichž byla řeč v úvodu, tj. např. na dialog sekularity a náboženských tradic.

Celkově jde podle mého názoru o nadstandardní diplomovou práci, která prokazuje autorovu velmi dobrou orientaci nejen ve vlastním oboru studia, ale také zralou schopnost interdisciplinárního myšlení a kvalitní systematické práce. Domnívám se, že Vizinův text má současně obecnější přínos, protože zvolené téma (dialog sekulární a náboženské kultury) patří k nejaktuálnějším bodům současné společenské debaty a jeho práce ukazuje, jak dalece může být dialog s teologickými odborníky přínosem pro porozumění kulturní identitě střeoevropského regionu.

Práce má také výbornou stylistickou úroveň a splňuje všechna ostatní formální i obsahová kritéria, proto ji zcela jednoznačně doporučuji k obhajobě. Autorovi mimo to doporučuji (po potřebných formálních úpravách) text publikovat v některém renomovaném odborném nakladatelství a je-li to jen trochu možné, také dále pokračovat v bádání v dalším gradu vysokoškolského studia.

v Praze 12.6. 2019

ThLic. Mgr. Denisa Červenková, ThD.